

Jog és állambölcselet II.

1. előadás

A jogelmélet helye a tudományok rendszerében

A jog elméleti vizsgálatának lehetséges módjai.

A jogelméletek típusai.

A konceptuális jogelméletek

SZABÓ MIKLÓS

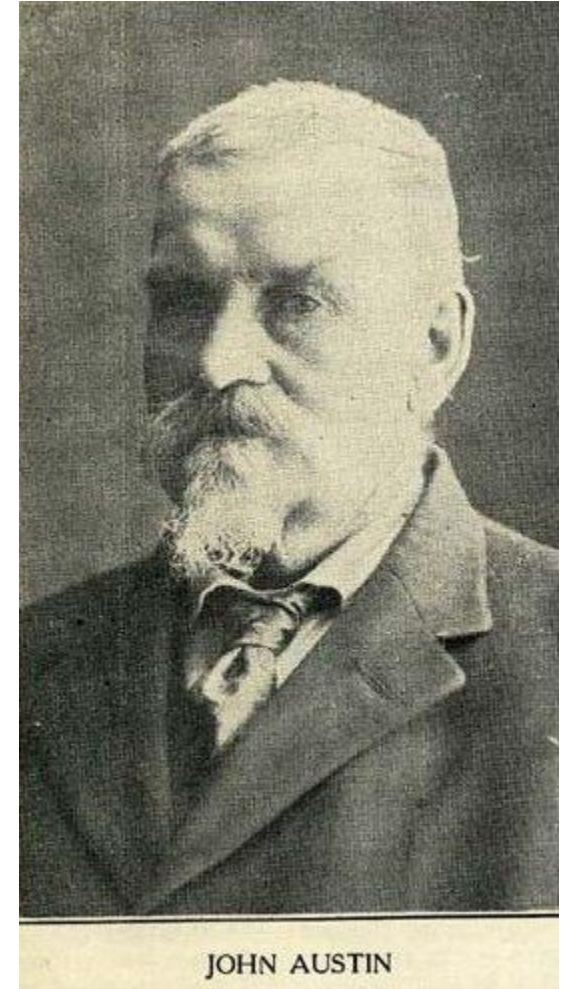
RENDSZERES
JOGELMÉLET

PRUDENTIA IURIS

Egyáltalán mi értelme van bármilyen elméletnek?

- Gyakran halljuk, hogy az elméletnek nincsen értelme, a jog élete a gyakorlat
- XIX. századi Anglia – a jogászokat Inn-ekben képezik, mesteremberekként.
- John Austin – a juriszprudencia tanulmányozása hozzásegíthet, hogy a széttöredezett joganyag belső összefüggéseit, a jog általános törvényeit felismerjük, „térképet” kapjunk a jogról – a porosz egyetemeket hozza példaként
- Christopher Columbus Langdell – a jogász laboratóriuma a könyvtár

A gyakorlati ismeret

- Gyakorlat – a konkrét cselekvések terepe. (erkölcsi – mindennapi cselekvések (ajándék vásárlása a kedvesünknek, sörözés a barátokkal), politikai cselekvések (választás, tüntetés) „mesteremberi” cselekvések (étel főzése, kisbútor összerakása)
- A joggyakorlat – konkrét problémák megoldása, a jogi szabályok egyedi esetekre történő „ráhúzása” (beadvány és keresetlevél megírása, cég alapítása, szerződés fogalmazása, perbeszéd elmondása, tárgyalás az ügyfelekkel)
- Ha a jogászi szakma olyan, mint egy szakácsé, akkor mi szükség az elméletre – csak receptek kellene. (Leírás az összetevőkről, és a folyamatról)
- De a szakácsok sem csak recepteket tanulnak. (Élelmiszer-ismeretek, fogyasztóvédelmi ismeretek, ételkészítési alapismeretek, ételkészítési folyamatok, gazdálkodási alapismeretek, szakmai idegen-nyelv)
- Miért? Hogy tudjanak **még nem ismert ételeket főzni**, tudják, hogy milyen alapanyaggal mit lehet, és mit nem lehet megcsinálni, hogyan kell vele bánni, mikor romlott egy étel, milyen konyhai folyamat hogyan zajlik, meddig tart, milyen eszközökkel kell dolgozni, stb., stb.
- Kérdés: bonyolultabb-e a jogáskodás, mint az ételkészítés?

A tudományos ismeret és a jogtudomány helye

René Descartes

A **tudományos ismeret** a felvilágosodás (Descartes) óta

- A megfigyelő személyétől független (objektív)
- Bárki számára leellenőrizhető
- Minden körülmények között ugyanolyan eredményre vezet
- Reprodukálható

Ez a **természettudományokra** igaz. A társadalomtudományokban:

- Bizonyosságok ritkán vannak inkább csak valószínűségek (az ember szabad akarata)
- A társadalomtudomány jelenségei nyelvfüggőek.
- A társadalomtudományokban a teóriák egymás mellett élnek. (Párbeszéd)

A **jogtudománnyal** további probléma,

- hogy az sem biztos, hogy inkább társadalomtudomány (mint a szociológia),
- vagy inkább bölcsészettudomány (mint a filológia vagy a történettudomány),
- vagy a teológiára hasonlít (amely szakrális szövegek értelmezésével foglalatoskodik)

tudományok

Szaktudományok

(pl. szociológia)

Szakjogtudományok

(pl. jogtörténet)

tételes jogtudományok
(*pl. civilisztika*)

A tudomány határa

TÉTELES JOG

JOGGYAKORLAT

filozófia

jogfilozófia

jogelmélet

A jogelmélet haszna

- A joggyakorlat során olyan problémákba ütközünk, amelyeket nem lehet a fennálló szabályokkal *önmagukban* megoldani. Ezek a **nehéz esetek**.
- A nehéz esetek nem azért nehezek, mert nehéz rájuk megtalálni a megoldást, hanem azért mert a fennálló jogban egyszerre több megoldás is lehetséges, vagy nincsen egyáltalán megoldás
- Ilyenkor a tudományhoz kell fordulnunk (pl. 6/2013. PJE)

A jogelmélet haszna

- Gyakorlati haszon: a tételes jog rendszerezése, a mögöttes kategóriák kibontása. (Pl. bűnösség tana, jogviszony-elmélet, a joghézag elmélete, az értelmezés módszerei)
- Tudományos teljesítmény: Az „első társadalomtudomány”: Gaius Institutiones; Roscoe Pound: „társadalmi mérnökösködés”
- Pedagógiai hasznon: A jog tanítható, rendszerbe foglalt kimunkálása
- Filozófiai hozzájárulás: retorika – hermeneutika – topika – gyakorlati filozófia – racionalitás vs. ésszerűség.
- Erkölcsei hozadék: A „Mit tegyek?” gyakorlati kérdésére a jog úgy válaszol, hogy megmondja: mit jogszerű tenni, az erkölcs pedig azzal, hogy mit helyes tenni.

Roscoe Pound

A joghoz való kognitív viszony

1. Reflektált és reflektálatlan viszony

- Hányféleképpen „jogászkozhatunk”?

	Reflektálás a jogra	Reflektálatlan használata a jognak
Laikus	Tudatosan követi a jogot, tudja a jogszabályokat, e szerint cselekszik – lehet, hogy épp a megkerülésükben profi	Adottságnak veszi, nem tudja a jogszabályokat, másokat követ, „ezt így kell csinálni”
Jogalkotó	Figyelembe veszi a jog belső összefüggéseit	Nem veszi figyelembe - voluntarizmus
Jogalkalmazó	Megfontolja a jog mögöttes céljait, okosan értelmezi a többi jogszabállyal összefüggésben	Követi a mintákat, ahogy a többiek csinálják, a „józan észre” hagyatkozik
(Jog)tudós	Szerepet szán a jognak a társadalom életében	Elutasítja ezt a szerepet, úgy véli, hogy a jognak nincsen jelentős szerepe a társadalomban

A joghoz való kognitív viszony

2. Külső és belső nézőpont

- **Külső:** a marslakó, azt látja, hogy emberek színes papírdarabokat cserélnék ki tárgyakra
- **Belső:** ez pénz, amelynek értéke van
- **Külső:** emberek egy teremben beszélnek, majd az egyiket elvezetik
- **Belső:** ítélethirdetés történt
- **Külső:** emberek egy kartonlapon színes bábukat mozgatnak
- **Belső:** játékot játszunk, és beleéljük magunkat
- **Külső:** a szociológus megvizsgálja, hogy egy jogi rendelkezés érvényesül-e
- **Belső:** a jogi rendelkezés fennáll, kötelező, és értelmezni kell

A joghoz való kognitív viszony

3. A (reflektált) gyakorlati és elméleti ész

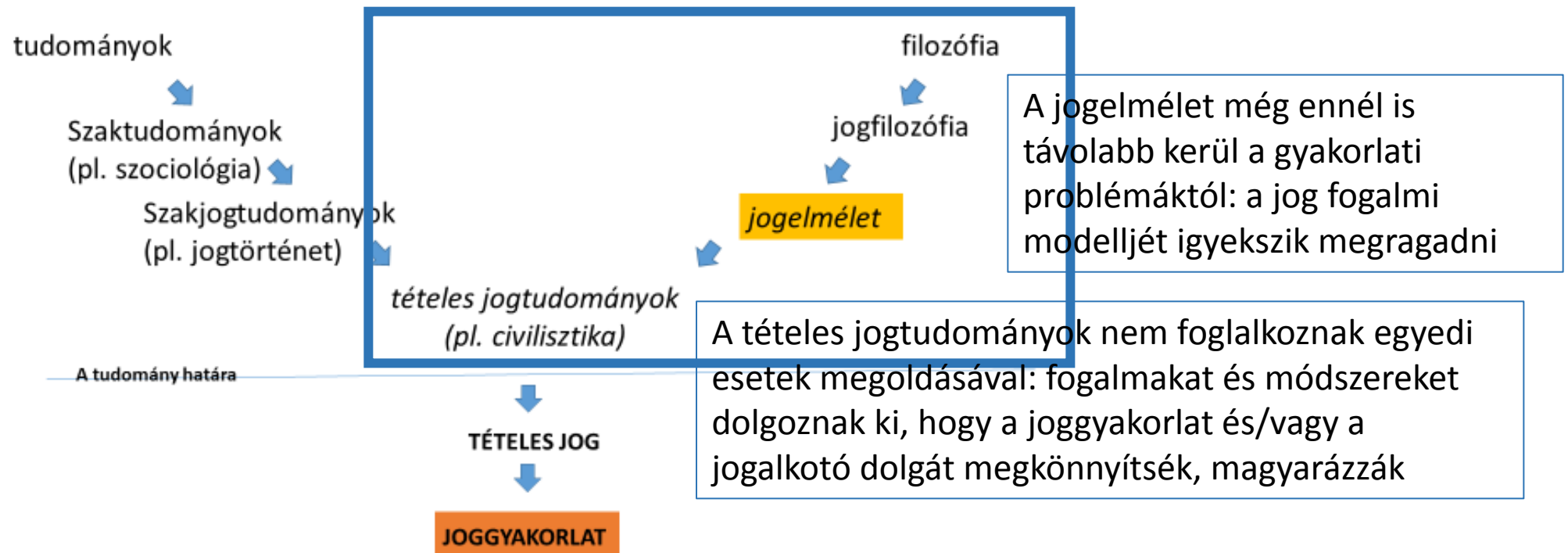
- Gyakorlati ész: mit tegyek?

Gyakorlati észhasználat	Mit tegyek?	Mi(lyen) a helyes cselekvés?
Az egyéni cselekvő szintje	Mit tegyek a gazdasági hasznosság, az erkölcsi helyesség, szempontjából?	Gyakorlati filozófiák: politikai filozófia, erkölcsfilozófia, jogfilozófia, gazdaságfilozófia – más szemszögből értékelmélet, normaelmélet, felelősség-elmélet
A jogalkotó szintje	Milyen jogszabályokat alkossak az elérni kívánt célok fényében?	
A jogalkalmazó szintje	Mit tegyek, amely jogilag helyes?	

A joghoz való kognitív viszony

4. Jogtudomány – jogelmélet

- Elméleti ész: mi az igazság?
- A joggyakorlat: a jog nem ragadható meg az empírikus fizikai világban.
- Az analitikai jogelméletek ezért elemzik a diszkurzív térben keletkező *fogalmakat*.

A jogelméletek típusai (alternatívái)

- A jogtudomány, és benne az elméletek sokfélék, mert
 - a társadalmat sokféle módszerrel lehet tudományos vizsgálat tárgyává tenni.
 - mert magát a cselekvő embert is sokféleképpen lehet vizsgálni
 - mert már az emberképünk is ellentmondó – társas, vagy önző, racionális, vagy irracionális, kíváncsi vagy lusta, célvezérelt vagy értékvezérelt stb.
- Ezek az elméletek *nem összemérhetőek* egymással.
- A jogelméleteket két típusa: **konceptuális** jogelméletek, és **tartalmi** jogelméletek
- **Konceptuális jogelmélet:** a jogot *fogalmakkal* akarja magyarázni. (A jog fogalma, a jogosultság, a kötelezettség fogalma, a szabály, a precedens, az egyes szabályok közötti különbsége stb.)

A konceptuális jogelméletek típusai

Leíró

Megérteni és nem
értékelni akarja a jogot

Pl. Hans Kelsen, - értékmentes „tiszta”
jogtan, vagy Herbert Hart - analitikus,
fogalomelemző jogelmélet

Ontológiai, szociológiai jogelméletek,
jogi antropológia, jogi „etológia”,
Weber, Malinowski

Belső

Úgy próbálja láttatni a
jogot, ahogy a jog
résztevői látják

Gyakorlati filozófiák – a jogra mint
normatív társadalmi gyakorlatra tekint
az erkölcs, vagy a jog összefüggésében
Raz, Dworkin

Külső

Szélsőségesen külső:
valószínűségek vizsgálata
„Kívülhelyezkedő”: részben
elfogadja a belső nézőpont
fogalmait

Természetjogi elméletek. A jogra
nemcsak kívülről tekintenek, hanem
egy külső normarendszerhez mérik.
(Finnis)

Előíró

A jogot nem lehet megérteni
csak úgy, ha tekintettel vagyunk
a céljaira, funkciójára